14/02/2023

Η άχραντη κόρη των Αθηνών, Αγία Φιλοθέη

/ Γνώμες

Γράφει ο Πάνος Ν. Αβραμόπουλος

Στην μακραίωνη και κοπιώδη πορεία του ελληνισμού στους αχανείς δαιδάλους της ιστορίας, πλήθος μαρτύρων έδωσαν το αίμα τους και την ζωή τους, για την προάσπιση της ελευθερίας του γένους, της Ορθοδοξίας, αλλά και για την διαφύλαξη της πολιτισμικής και της εθνικής μας ταυτότητας. Περίοπτη θέση αδιαμφισβήτητα σ΄ αυτούς, κατέχει **η αρχοντοπούλα Φιλοθέη Μπενιζέλου**, που αφού παρήγε ένα πολυσχιδές και ιδεοφόρο ανθρωπιστικό και πνευματικό έργο, κεντρικός πυρήνας του οποίου ήταν η εμπέδωση της ελληνικής παιδείας και της ατίμητης ορθόδοξης ταυτότητας στα ελληνόπουλα, παρέδωσε το πνεύμα στον Κύριο, κάτω απο τα θανατηφόρα βασανιστήρια των Τούρκων.

Υπήρξε **η τιμημένη Αγία Φιλοθέη,** άσβεστος λίκνος του ελληνισμού στα σκληρά και αδυσώπητα χρόνια της τουρκικής δουλείας και με την πολύπλαγκτη ηθικά και ανθρωπιστικά παρουσία της, έκανε ένα στέρεο και πολύτιμο βήμα, στην μακρά και

δύσβατη πορεία για την ανάκτηση της εθνικής μας ελευθερίας. Το όνομά της είναι σύμφυτο με την γνωστή σε όλους μας περιοχή της Φιλοθέης, με τις τις πολυφρόντιστες πλατείες της και τα καλαίσθητα σπίτια της – η οποία ονοματοδοτήθηκε πρός τιμήν της – αλλά και την κυριώνυμη εκκλησίας της, στην οποία κάθε χρόνο πλήθος κόσμου σπεύδει στις 19 Φεβρουαρίου, για να ανάψει ένα κεράκι και να τιμήσει τη μνήμη της **Αγίας Φιλοθέης**. Πώς όμως ονοματοδοτήθηκε η περιοχή της Φιλοθέης και που αίρει τις ρίζες της η καλλιεπής αυτή συνοικία, που αποτελεί πόλο έλξης για πολύ κόσμο ; Ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

Η Αθήνα στα 1522 τελεί υπο τον τουρκικό ζυγό και ένα αρχοντικό ζευγάρι – με υψηλή οικονομική ευμάρεια – της εποχής, φέρνει στην ζωή το κοριτσάκι τους. Γεννιέται η Φιλοθέη Μπενιζέλου, πατέρας της οποίας είναι ο Άγγελος Μπενιζέλος και μητέρα της η βαθύπλουτη Συρίγη Παλαιολόγου. Η οικογένεια στεγάζεται σε ένα αρχοντικό, εκεί όπου σήμερα είναι η οδός Αγίας Φιλοθέης στην Πλάκα, παραπλεύρως του αρχιεπισκοπικού μεγάρου. Η μικρή Φιλοθέη ανατρέφεται με λαμπρή μόρφωση και όλες τις ανέσεις ενός μεγαλοαστικού σπιτιού. Όμως ο φόβος των Τούρκων σκιάζει τη ζωή στην Αθήνα. Πρό του διαφαινόμενου κινδύνου το παιδί δια της βίας να μπεί σε σπίτι Τούρκων πασάδων, που κυνηγούσαν για τα χαρέμια τους χριστιανές παρθένες, ο πατέρας της αποφασίζει να παντρέψει την μόλις 14 χρονών μικρή Φιλοθέη. Θα της δώσει για σύζυγο έναν κατά πολύ μεγαλύτερό της άνδρα, τον Γιώργο Χειλαδά, που διακρίνεται για την τσιγγουνιά και την ζηλοφθονία του. Επειδή όμως οι παντρεμένες κοπέλες δεν διατρέχουν κίνδυνο, η Φιλοθέη γλιτώνει με τον συμβατικό αυτό γάμο από τους Τούρκους. Ο Χειλαδάς δυο χρόνια αργότερα θα πεθάνει και η Φιλοθέη αυτόνομη πια αποδύεται σε ένα γιγαντιαίων διαστάσεων ανθρωπιστικό έργο. Στο σπίτι της που το μεταβάλει σε μοναστήρι, βρίσκουν στέγη όλες οι κατατρεγμένες κοπέλες που τις βοηθάει και τις διαπαι-δαγωγεί. Σύντομα μάλιστα αυτό θα εξελιχθεί στην πρώτη για την εποχή επαγγελματική σχολή της Αθήνας. Είχε εδραία την πεποίθηση η σπουδαία αυτή ελληνίδα, ότι η παιδεία θα διαδραμάτιζε καθοριστικό ρόλο, τόσο για την επιβίωση της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας των σκλαβωμένων Ελλήνων, όσο και για τον βιοπορισμό τους στη ζωή. Έλεγε χαρακτηριστικά η ίδια «Σχολεία δια τους παίδας των Αθηνών, δια να ανοίξη τους οφθαλμούς αυτών πρός την παράδοσιν και την δόξαν των προγόνων των». Και με όλη της την ηθική και πνευματική ικμάδα, αφού πρωτίστως όπως αναφέραμε διέθεσε όλη της την περιουσία σ΄αυτό τον μεγάλο οραματικό στόχο, ίδρυσε σχολεία ορφανοτροφεία και ευαγή ιδρύματα για να προσφέρει στέγη, τροφή, ηθική ανακούφιση και ψυχική ξεκούραση, στους κατατρεγμένους έλληνες, απο τους απηνείς διωγμούς και την τρομοκρατία των Τούρκων. Ήταν εξάλλου τόσο σπουδαίο το ευρυδιάστατο πνευματικά και ανθρωπιστικά έργο της Φιλοθέης, που σύντομα θα έσπαζε τα όρια

του σκλαβωμένου έθνους και θα γίνονταν αντικείμενο θαυμασμού και μίμησης στον τότε πολιτισμένο δυτικό κόσμο. Το γεγονός αυτό τεκμηριώνεται και απο την αλληλογραφία που διατηρούσε η Αγία, με τη Γερουσία της Βενετίας (1583 μ.Χ.), από την οποία ζητούσε οικονομική βοήθεια. Όμως η εμπνευσμένη Φιλοθέη που έχει τη χάρη του θεού, δεν σταματάει το έργο της εδώ. Δημιουργεί με την οικονομική αρωγή πλουσίων και ένα δεύτερο μοναστήρι του Αγίου Ανδρέα στα Πατήσια.

Στην δημιουργία αυτού του μοναστηρίου προβαίνει, δοθέντος ότι είχε δεί σε όραμα τον Πρωτόκλητο Άγιο Ανδρέα και την είχε καθοδηγήσει για την δημιουργία του.Πρός τιμήν του μάλιστα θα του δώσει και το όνομά του. Θα οικοδομήσει έτσι η Φιλοθέη ένα μοναστήρι πρότυπο, με πολλά κελιά, βοηθητικά οικοδομήματα, μετόχια και υποστατικά, που θα αποτελέσει στην κυριολεξία μια όαση ηθικής ανάτασης, τόσο για τις μονάζουσες σ΄ αυτό κοπέλες, όσο και τις άλλες κατατρεγμένες ελληνίδες, που έσπευδαν να βρούν ασφάλεια και ανακούφιση απο τον ανελέητο διωγμό των Τούρκων. Το μοναστήρι αυτό του Αγίου Ανδρέα θα διασωθεί και θα λειτουργήσει και μετά τον θάνατο της Αγίας Φιλοθέης, ενισχυμένο πέραν του σπουδαίου για την εποχή οικιστικού εξοπλισμού του, με τα μετόχια και τα υποστατικά που αναφέραμε πιο πάνω και με ποικίλα ιερατικά σκεύη μεγάλης αξίας, όπως και χρυσοΰφαντα ιερατικά άμφια, που ήσαν απαραίτητα για τις ετήσιες ιερές τελετές του και αγρυπνίες. Πάνω από όλα όμως το μοναστήρι, είχε την μεγάλη ηθική τιμή να κοσμείται και να εγκαλωπίζεται για πολλά χρόνια, με τον θησαυρό του τιμίου και αγίου λειψάνου της Αγίας Φιλοθέης, το οποίο ήταν αποτεθειμένο στο δεξιό μέρος του Ιερού Αγίου Βήματος και προσφέρονταν ως ευλαβικό προσκύνημα σε όλους τους χριστιανούς. Το ιερό λείψανο της Αγίας Φιλοθέης σκορπούσε ευωδία, στοιχείο που τεκμηριώνει την σεπτή φυσιογνωμία της και την αγιοσύνη της.

Ενώ λίγα χρόνια αργότερα θα δημιουργήσει και τρίτο μοναστήρι, σε μια ήσυχη και ήρεμη τότε περιοχή. Η περιοχή μάλιστα θα πάρει το όνομά της από την ανθρωπιστική δραστηριότητα της Φιλοθέης. Ήτοι «Καλογρέζα», τόπος δηλαδή της καλής καλογριάς. Σ΄ αυτό το μοναστήρι η Φιλοθέη αναπαύεται ψυχικά και κάνει τα σχέδιά της για να διευρύνει την ανθρωπιστική συμβολή της, στο υπόδουλο γένος. Έτσι παρατηρεί και τους αγρότες που κατεβαίνουν από μακριά φορτωμένοι με κατεύθυνση την Αθήνα για να πουλήσουν την πραμάτεια τους. Τους βλέπει καθημερινά κάθιδρους, ξαποσταγμένους και αναζητεί τρόπους για να τους αλαφρώσει τον κάματο της δουλειάς. Με δικά της έξοδα έτσι επιλέγει ένα καλό σημείο του αγροτόδρομου και ανοίγει ένα πηγάδι, στο οποίο θα μπορούν να καθίσουν να ξεκουραστούν από την μακριά διαδρομή και να δροσιστούν με το φρέσκο κρυστάλλινο νερό του. Το πηγάδι θα αποτελέσει όαση για όλους τους πεζοπόρους της περιοχής, αλλά και πηγή δροσιάς για το δυσεύρετο νερό του. Για

την ψυχική ευφορία που προσφέρει στους αγρότες, η περιοχή θα πάρει το όνομα «Ψυχικό». Όμως το πολύπλευρο και οιστρηλατημένο ηθικά έργο της Φιλοθέης, σύντομα την φέρνει σε διάσταση τόσο με την τουρκική στρατιωτική διοίκηση, αφού της προσάπτουν ότι φυγαδεύει ελληνίδες και έλληνες καταζητούμενους, αλλά και με έλληνες παράγοντες της τοπικής εξουσίας. Στην Τζιά η Φιλοθέη έχει φτιάξει και άλλο μοναστήρι όπου φυγαδεύει με άνεση πολλούς πατριώτες. Το κλίμα θα βαρύνει όταν σε ένα βράδυ μέσα από τέσσερα τουρκικά σπίτια, εξαφανίζονται τέσσερις κοπέλες, οπότε και οι Τούρκοι τη φυλακίζουν. Όμως η κατάσταση θα γίνει τραγική για τη Φιλοθέη τον Οκτώβρη του 1588, κατά την παραμυθία του Αγίου Διονυσίου. Οι Τούρκοι εισβάλλουν στο μοναστήρι της στα Πατήσια και αφού τη σύρουν στο περιβόλι της εκκλησίας, μαστιγώνουν τη γερόντισσα Φιλοθέη ανηλεώς. Μάλιστα έξω από το ναό, στα δεξιά της εισόδου του, σώζεται η κολώνα, όπου η Φιλοθέη δέθηκε και μαστι-γώθηκε. Όμως η Φιλοθέη πάνω απο όλα είναι μια μεγάλη ελληνίδα και χριστιανή και η ηθική της ταυτότητα είναι αξεδιάλυτα δεμένη, με τον πατριωτισμό, την αυτοθυσία και το ακατάβλητο θρησκευτικό συναίσθημα, των μαρτύρων της μακραίωνης ιστορικής μας πορείας. Δεν κάμπτεται απο τα βασανιστήρια και την ηθική τρομοκρατία των Τούρκων. Τους αντιμετωπίζει με λεβεντιά και με χριστιανική καρτερία λέγοντας **«Εγώ διψώ να υπομείνω διάφορα είδη βασανιστηρίων για το όνομα του Χριστού, τον οποίο λατρεύω και προσκυνώ με όλη μου την ψυχή και την καρδιά, ως Θεό αληθινό και άνθρωπο τέλειο και θα σας χρωστάω μεγάλη ευγνωμοσύνη αν μπορείτε μια ώρα πρωτύτερα να με στείλε-τε προς Αυτόν με το στεφάνι του μαρτυρίου».**

Την μεταφέρουν οι καλόγριες του μοναστηριού στο άλλο μοναστήρι της Καλογρέζας, όπου και αφήνει εξαντλημένη από τον βασανισμό, την τελευταία της πνοή στις 19 Φεβρουαρίου του 1589. Οι σεπτές καλόγριες για τον φόβο των Τούρκων, θάβουν το σώμα της Φιλοθέης στην ευρύτερη περιοχή της Καλογρέζας μυστικά. Και όταν η Ελλάδα εξέλθει από το έρεβος της οθωμανικής δουλείας, το ιερό σώμα της αποκαλύπτεται με αναπάντεχο τρόπο. Κάποιοι εργάτες που επιχειρούν εξόρυξη σε ένα νταμάρι, ανακαλύπτουν μια κρύπτη με ένα σκήνω-μα μέσα, που φέρει άμφια. Καλούν έτσι οι αρχές τον περίφημο τότε ιστορικό Δημήτριο Καμπούρογλου για να ταυτοποιήσει τον τάφο, ο οποίος και αποφαίνεται ότι πρόκειται για τον τάφο της Φιλοθέης. Στο σημείο αυτό μάλιστα κτίστηκε και το εκκλησάκι της Αγίας Φιλοθέης, που υπάρχει σήμερα στην ομώνυμη περιοχή.

Η Αγία Φιλοθέη πέραν του πολυσχιδούς θεαρέστου ανθρωπιστικού της έργου, με τον ενάρετο βίο της και την απαρασάλευτη πίστη στην θεία δύναμη, είχε παράλληλα αποκτήσει και θαυματουργική χάρη. Είναι πολλά τα θαύματα στα οποία προέβη με την δύναμη του Θεού, για να ανακουφίσει πάσχοντες και ψυχικώς

ταλαιπωρημένους. Μεταξύ αυτών κατα-γράφεται και το εξής.

Στα χρόνια της Αγίας Φιλοθέης ένας νεαρός τσοπάνος διήγε πολύ προκλητικό βίο και περνούσε την ζωή του, ανάμεσα στον δόλο, την αρπαγή και τις ραδιουργίες. Ήταν ερειστι-κός και δημιουργούσε διαρκώς προβλήματα στους οικείους και τους περιοίκους του. Η βλάσφημη αυτή συμπεριφορά του, δεν άργησε να τον φέρει κοντά με τον σατανά, που κυρίευσε την ψυχή του και μετέτρεψε πλέον τη ζωή του σε κόλαση. Γύριζε βυθισμένος μέσα στην πνευματική και ηθική του παρακοή , γυμνός δώθε κείθε και προξενούσε με την ελεεινή παρουσία του, την απέχθεια και την ηθική απαξία του κόσμου. Όταν έρχονταν στα σύγκαλά του, προσέφευγε στα μοναστήρια της περιοχής των Αθηνών, ζητώντας εναγωνίως βοήθεια, για να απαλλαγεί απο το άγος του σατανά, που τον είχε καταστήσει ψυχικώς κουρέλι και συνάμα «υπάνθρωπο». Δεν κατόρθωνε πάραυτα κανείς να τον βοηθήσει και απογοητευμένος έφευγε, για να βυθιστεί και πάλι στα τυραννικά δεσμά του δαίμονα. Κάποιοι άνθρωποι όμως που τον λυπήθηκαν και γνώριζαν την αγιοσύνη και τη θεία χάρη της Αγίας Φιλοθέης, τον παρέπεψαν σ΄ αυτήν για να τον βοηθήσει. Πράγματι η Φιλοθέη μετά απο μακρά και πολυήμερη προσευχή στην θεία δύναμη, τον βοήθησε, να απαλλαγεί απο την τυραννία του σατανά και να ξαναρχίσει ομαλά την ζωή του. Μάλιστα η Αγία Φιλοθέη, θα τον νουθετήσει στις χριστιανικές αξίες και ήθη και όταν εμπράκτως είχε δείξει ότι ακολουθεί έναν ενάρετο τρόπο ζωής, τον εισήγε και στους μοναχούς. Στο δρόμο του θεού, ο αλλοτε αλλοπαρμένος νέος, θα βρεί την γαλήνη, την ψυχική ηρεμία και την ηθική ξαποστασιά. Εκάρη έτσι απο την Αγία Φιλοθέη μοναχός και πέρασε το υπόλοιπο της ζωής του στην άσκηση και την προσευχή, αποσπώντας τον θαυμασμό και την εκτίμηση, όλου του κόσμου.

Για την μαρτυρική της θυσία προκειμένου να προασπίσει τις ανυπεράσπιστες ελληνοπού-λες απο τα νύχια των Τούρκων, τον ενάρετο βίο της, την ηθική της εντιμότητα και άσκηση στον δρόμο του Θεού, την προσφορά της στην διάδοση της ελληνικής παιδείας και το πολυμερές και ηθικά ευγενές ανθρωπιστικό και κοινωνικό της έργο, η Αγία Φιλοθέη, ανακηρύχτηκε απο το Οικουμενικό Πατριαρχείο το 1597 σε Οσία.

Η ανακήρυξή της έλαβε χώρα επι οικουμενικού πατριάρχου Ματθαίου Β΄ (1595-1600 μ.Χ.). Και αφού προηγήθη εισήγηση του Μητροπολίτου Αθηνών Νεοφύτου, με την σύμφωνο γνώμη των Επισκόπων Κορίνθου και Θηβών και των προκρίτων της Αθήνας, οι οποίοι γνωρίζοντας τον ενάρετο βίο και την πολυμερή προσφορά στην Χριστιανοσύνη της Φιλο-θέης, αισθάνονταν βαρύ το χρέος της ηθικής της αποτίμησης απο την επίσημη ορθόδοξη εκκλησία μας. Μάλιστα στην συνοδική απόφαση ανακήρυξης της Φιλοθέης σε οσία, αναφέ-ρονται και τα εξής **«Επειδή εδηλώθη ασφαλώς ότι το θειότατον σώμα της οσιωτάτης Φιλοθέης ευωδίας πεπληρωμένον εστί και μύρον διηνεκώς εκχείται, αλλά**

και τοις προσιούσι τε ασθενέσι τε και θεραπείας δεομένοις την ίασιν δίδωσι… τούτου χάριν έδοξε ημίν τε και πάση τη ιερά Συνόδω των καθευρεθέντων ενταύθα αρχιερέων συγγραφήναι και ταύτην εν τω χορώ των οσίων και αγίων γυναικών, ώστε κατ' έτος τιμάσθαι και πανηγυρίζεσθαι». Ένας ευρυμαθής στη χριστιανική γραμματεία και πολύ ευσεβής άνθρωπος, επ΄ εονόματι Ιέραξ, έγραψε την ακολουθία της Αγίας Φιλοθέης.

Το σκήνωμα της Αγίας Φιλοθέης φυλάσσεται σήμερα στο Άγιο Βήμα της Μητρόπολης των Αθηνών. Αυτή είναι η ιστορία της Αγίας Φιλοθέης, αλλά και της θεσπέσιας φερώνυμης περιοχής, που ποτίστηκε από το ιερό αίμα της έξοχης αυτής ηθικά προσωπικότητας, της Ορθοδοξίας. Η Αγία Φιλοθέη υπήρξε πρότυπο, κοινωνικού αλτρουϊσμού, διαθέτοντας όλη την περιουσίας της στην υπηρεσία του υπόδουλου γένους, εραστής και πρωτεργάτης της ελληνικής τεχνικής παιδείας, δημιουργώντας την πρώτη επαγγελματική σχολή για τα ελληνόπουλα, προκειμένου τα παιδιά του υπόδουλου γένους μας, να μη απολέσουν την επαφή τους με την ελληνική παιδεία, αλλά και να αποκτήσουν ακόμα ένα εφόδιο, που θα τους επέτρεπε να επιβιώσουν στις σκληρές συνθήκες της τουρκικής τρομοκρατίας. Μα πάνω απο όλα ένα ατίμητο πρότυπο χριστιανικού ήθους και ορθόδοξης παιδείας. Η πολυεπίπεδη μόρφωσή της στα χνάρια των μεγάλων πατέρων της ορθοδοξίας μας, αποτελ-ούσε πόλο έλξης για όλους τους σκλαβωμένους έλληνες, μα και σπουδαίο ηθικό έρεισμα για να εγκολπωθούν την πολύτιμη για την ηθική ενότητα του γένους μας, χριστιανική παιδεία. Η Αγία Φιλοθέη αποτελεί ένα διαχρονικό σύμβολο πατριωτισμού, ανιδιοτέλειας, κοινωνικής ευαισθησίας, ανθρώπινης αλληλεγγύης, πνευματικής ελευθερίας, ηθικής αξιοπρέπειας και ορθόδοξου ήθους. Συνιστά μια λαμπρή εθνομάρτυρα του σύγχρονου ελληνισμού, που όπως ο απαράμιλλος Πατροκοσμάς ο Αιτωλός, στα ίδια δίσεκτα χρόνια της οθωμανικής δουλείας, κράτησε άσβεστη τη φλόγα της ελευθερίας και έθρεψε ηθικά και πνευματικά τις ρίζες του σκλαβωμένου γένους. Η συμβολή της στην υπόθεση της εθνεγερ-σίας του έθνους, είναι καίρια και καθοριστική και για τούτο η ελληνική πολιτεία, μαζί με την ορθόδοξη εκκλησία μας, την τιμούν και την περιβάλλουν με την αχλή της ήρωος του έθνους. Η ηθικά άχραντη και ευγενής μορφή της Αγίας Φιλοθέης, αποτέλεσε το έναυσμα για να γραφούν απο ιστορικούς και ερευνητές της ορθόδοξης παράδοσής μας, πλήθος μελετών και ιστορικών πονημάτων. Με το τιμημένο αίμα της που πρόσφερε στην υπηρεσία της πατρίδος, η Αγία Φιλοθέη, συνιστά μια περίσεπτη ηθικά μορφή της σύγχρονης μαρτυρι-κής πορείας του ελληνισμού. Η μνήμη της εορτάζεται κάθε χρόνο απο την εκκλησία μας στις 19 Φεβρουαρίου. Το πολυδύναμο ηθικά και φωτερό πνευματικά σήμα της Αγίας Φιλοθέης, αποτελεί σήμερα για όλους τους Έλληνες και όλες τις Ελληνίδες, φάρο πνευματι-κού προσανατολισμού, εθνικής ανάτασης και αδιάψευστο ηθικό

οδοδείκτη μιας δημιου-ργικής αντεπίθεσης των Ελλήνων, απο το μετερίζι του ο καθένας, για να ξαναβρεί ο ελληνι-σμός την προοδευμένη του πορεία στους αχανείς ορίζοντες της ιστορίας. Ιδιαίτερα για εμάς τους έλληνες, που προσφέραμε στην ανθρωπότητα ατίμητα δώρα ήθους και πολιτισμού, μέσα απο τον συγκερασμό του αρχαίου ελληνικού πνεύματος και των ακένωτων πηγών της Ορθοδοξίας, η γεμάτη ηθική έξαρση μορφή της Αγίας Φιλοθέης, αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της πνευματικής και πολιτιστικής μας ταυτότητας.

Στα ηθικά και αισθητικά πολυδύναμα για το κάλλος και το περιεχόμενό τους εγκώμια που έχουν γραφτεί για την Αγία Φιλοθέη, περιλαμβάνεται και το παρακάτω : «Δαυΐδ γαρ το πράον έσχες και Σολομώντος, σεμνή, την σοφίαν, Σαμψών την ανδρείαν, και Αβραάμ το φιλόξενον, υπομονήν τε Ιώβ, του Προδρόμου δε θείαν άσκησιν...».

*Ο συγγραφέας Πάνος Ν. Αβραμόπουλος, είναι υποψήφιος Βουλευτής ΠΑΣΟΚ, στην Α΄ Αθηνών